Opetus- ja kulttuuriministeriö 8.5.2018

Eduskunta
Valtiovarainvaliokunta
Sivistys- ja tiedejaosto

Asiantuntijalausunto; valiokunnan kokous 9.5.2018

Valtioneuvoston selonteko julkisen talouden suunnitelmasta vuosille 2019—2022

Vuosien 2019 - 2022 julkisen talouden suunnitelmassa hallitus esittää opetus- ja kulttuuritoimen pääluokan loppusummaksi vuodelle 2022 noin 6,3 mrd. euroa, mikä on noin 0,3 mrd. euroa vähemmän kuin kuluvana vuonna. Kehysriihessä pääluokkaan päätettiin kohdistaa kehysvuosille noin 22 - 28 milj. euron lisäpanostukset, jotka kohdistuivat lähes kokonaisuudessaan opetustoimen kehittämiseen sekä opintotukeen.

Osaavan työvoiman saatavuuden turvaaminen on kehyskauden keskeisimpiä koulutuksen haasteita. Siihen liittyen hallitus on jo toteuttanut hallituskaudella eri koulutusasteita koskevia uudistuksia.

Kehysriihen yhteydessä hallitus päätti käynnistää jo tänä vuonna kertaluonteisia nopeasti vaikuttavia toimenpiteitä. Päätetyt toimenpiteet liittyvät työvoiman osaamisen kehittämiseen sekä etenkin yritysten koulutustarpeisiin aloilla, joilla on pulaa osaajista ja jotka ovat keskeisiä kasvun kannalta. Toimenpiteisiin varataan kevään lisäbudjetissa yhteensä 54 miljoonaa euroa, joista opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnonalan koulutuksiin 30 miljoonaa euroa. ICT-alan ja muiden työvoimapula-alojen osaajien korkeakoulututkintoihin johtavien tai korkeakoulututkintojen osista koostuvien opintojen toteuttamisesta työvoiman saatavuuden varmistamiseksi varataan 10 miljoonaa euroa. Ammatillista koulutusta lisätään ja toteutetaan pilotti, jossa tavoitteena on kehittää malli, jolla mahdollistetaan alan vaihto täsmäkoulutuksella. Tähän varataan 16 miljoonaa euroa. Tarkoituksena on kehittää voimassa olevaa ammatillisen koulutuksen järjestelmää siten, että se aiempaa täsmällisemmin voisi vastata alan vaihtajien tarpeisiin. Luku- ja kirjoitustaidon ja suomen tai ruotsin kielen osa-aikaista ja joustavaa koulutusta lisätään vapaan sivistystyön oppilaitoksissa 2 miljoonalla eurolla. Heikkojen perustaitojen varassa olevien osaamisen parantamiseen kohdistetaan 2 miljoonaa euroa.

Opetus- ja kulttuuriministeriö käynnistää yhteistyössä työ- ja elinkeinoministeriön kanssa jatkuvan oppimisen uudistuksen valmistelun (Osaava Suomi). Uudistetun ammatillisen koulutuksen sekä työvoima- ja kasvupalvelukoulutusten joustavuutta hyödynnetään ja korkeakoulujen koulutustarjontaa ja oppimisympäristöjä avataan sekä yksilöiden että elinkeinoelämän hyödynnettäväksi. Tutkinnon osien tai sitä pienempien kokonaisuuksien (moduulien) suorittamisesta tehdään avointa ja joustavaa. Tutkintoon johtamattoman koulutuksen painoarvoa korkeakoulujen taloudellisessa ohjauksessa lisätään.

Opetus- ja kulttuuriministeriön, Opetushallituksen ja työ- ja elinkeinoministeriön yhteistyönä käynnistetään jatkuvaa oppimista tukevan digitaalisen palvelukokonaisuuden toteutus. Se yhdistää jatkuvaa oppimista tukevat palvelut, osaamisen kartoitus- ja tunnistamispalvelut, urasuunnittelu- ja

ohjauspalvelut sekä osaamisen hankkimisen ja kehittämisen palvelut. Hanke käynnistetään nykyrahoituksella.

Yleissivistävän ja varhaiskasvatuksen alueella päätettiin toteuttaa merkittäviä kehittämishankkeita. Ensimmäisen vieraan kielen eli A1-kielen opiskelu alkaa tulevaisuudessa jo peruskoulun ensimmäisen vuoden keväällä. Varhaisempi kieltenopetus koskee kaikkia ensimmäisen vuoden oppilaita 1.1.2020 alkaen. Varhentamisen vaatimat asetusmuutokset annetaan syksyllä 2018 ja opetussuunnitelmat Opetushallituksessa vuoden 2019 aikana. Muutoksesta aiheutuvat kustannukset korvataan kunnille korottamalla kuntien peruspalveluiden valtionosuuksia 7,5 milj. eurolla vuodelle 2020 ja 12 milj. eurolla vuodesta 2021 lukien.

Lukiouudistuksen toteuttamiseen päätettiin kohdistaa 8,5 milj. euron lisärahoitus. Lisärahoitus suunnataan valtaosin erityisopetuksen laajentamiseen kaikille lukiolaisille, henkilökohtaisen opinto-ohjauksen vahvistamiseen ja ylioppilastutkinnon uusimisrajoitusten poistamiseen. Opintojen rakenne luo uudenlaisia mahdollisuuksia tehdä oppiainerajat ylittävää yhteistyötä ja monipuolistaa lukio-opintojen tarjontaa. Määrärahalla edistetään myös lukioiden ja korkeakoulujen välistä yhteistyötä. Uudistuksella varmistetaan laaja yleissivistys ja vahvat jatko-opintovalmiudet. Opintojen rakenne mahdollistaa entistä joustavamman opetuksen järjestämisen ja aiempaa laajempien oppiainerajat ylittävien opintokokonaisuuksien tarjoamisen. Lukiolaisten tuki ja ohjaus vahvistuvat ja korkeakoulu- ja työelämäyhteistyö sekä kansainvälisyys lisääntyvät.

Varhaiskasvatuksen tasa-arvoa ja osallistumisastetta edistetään ja tarkoitukseen kohdennetaan 10 miljoonan euron lisämääräraha vuodelle 2019. Tavoitteena on pienentää ryhmäkokoja ja palkata lisähenkilöstöä haasteellisilla alueilla toimiviin päiväkoteihin. Tasa-arvoavustus kohdennetaan varhaiskasvatuksen järjestäjille.

Lisäksi 5-vuotiaiden maksuttoman varhaiskasvatuksen kokeiluja laajennetaan ja jatketaan, johon päätettiin kohdistaa 5 miljoonan euron lisämääräraha. Rahoituksella korvataan maksutulojen menetyksiä niille kunnille, jotka sitoutuvat jättämään maksut perimättä 5-vuotiaiden varhaiskasvatuksesta. Ensimmäinen vaihe jo aiemmin päätetystä maksuttoman varhaiskasvatuksen kokeilusta käynnistyy elokuussa. Maksuttoman varhaiskasvatuksen kokeilun laajentamisen tavoitteena on saada kokeiluun lisää kuntia ja nostaa siten 5-vuotiaiden lasten osallistumisastetta varhaiskasvatuksessa. Kokeilun laajentamisen kautta saadaan myös laajempaa näkemystä 5-vuotiaiden varhaiskasvatuksen pedagogiikan kehittämisestä ja mahdollisuuksista laajentaa esiopetusta kaksivuotiseksi.

Ammatillisen koulutuksen reformi toimeenpannaan kehyskaudella. Toimeenpanoa tuetaan laajalla tukiohjelmalla, jonka puitteissa uudistetaan ammatillisen koulutuksen ydinprosesseja ja toimintamalleja. Reformin toimeenpanon tukeen kohdistetaan 15 milj. euron lisärahoitus vuonna 2019. Hallitus päätti jatkaa vuoden 2018 talousarviossa päättämäänsä lisäpanostusta ammatilliseen koulutukseen nuorisotyöttömyyden vähentämiseksi ja muuttuviin osaamistarpeisiin vastaamiseksi. Tarkoitukseen varataan vuonna 2019 edelleen 9,4 milj. euroa ja vuonna 2020 4,7 milj. euroa. Lisäykset kohdennetaan osaajapula-aloille ja kasvun kannalta keskeisille aloille.

Korkeakoulutuksen ja tutkimuksen vuoteen 2030 ulottuvan vision toimenpiteillä korkeakoulutus ja tutkimus toimivat vahvemmin suomalaisen yhteiskunnan hyväksi. Varhaiskasvatuksen henkilöstörakenteen kehittämistä ja positiiviseen rakennemuutokseen korkeakoulutettujen osaajatarpeisiin vastaamista jatketaan. Lounais-Suomen positiivisen rakennemuutoksen osaajatarpeisiin vastataan tukemalla vuoden 2021 loppuun saakka 2017 käynnistynyttä tekniikan alan Fitech –verkostoyliopistoa. Yliopistojen ja tutkimuslaitosten yhteyteen perustettavia

lippulaiva-tutkimuskeskittymiä rahoitetaan 25 milj. euron Suomen Akatemian myöntövaltuudella v. 2019. Vuosien 2017—2021 aikana toteutetaan datalähtöisen tutkimuksen kehittämisohjelma tieteen laadun, osaamisen kasvun ja tieteen kilpailukyvyn parantamiseksi sekä digitalisaation hyötyjen saavuttamiseksi. Asiakirjallisen aineiston massadigitointia pilotoidaan vuonna 2019.

Opintotuen osalta hallitus päätti, että pienituloisten perheiden opiskelijoille ryhdytään maksamaan opintotuen oppimateriaalilisää 1.8.2019 lukien. Oppimateriaalilisä olisi 46,80 euroa kuukaudessa. Siihen olisivat oikeutettuja toisen asteen alle 20-vuotiaat opiskelijat, joiden vanhempien yhteenlasketut vuositulot jäävät alle 40 950 euron (nk. vähävaraiskorotuksen tuloraja). Oppimateriaalilisää saisi arviolta lähes 40 000 toisen asteen opiskelijaa. Hallituksen esitys opintotukilain muuttamisesta on tarkoitus antaa vuotta 2019 koskevan valtion talousarvion yhteydessä. Oppimateriaalilisällä edistetään peruskoulun päättävien nuorten tasa-arvoisia edellytyksiä jatkaa opintoja toisella asteella. Oppimateriaalilisä lisää opintorahamenoja vuonna 2019 yhteensä 6,35 milj. euroa ja kokovuotisesti vuonna 2020 yhteensä 12,7 milj. euroa. Lisäksi päätettiin pidentää 1.8.2019 lukien lukiokoulutuksen lukuvuoden tukiaikaa yhdellä kuukaudella, jolloin lukuvuoden tukiajan määräytymisperusteet yhtenäistyisivät toisella asteella. Käytännössä tukea voisi saada pääsääntöisesti elokuusta toukokuun loppuun. Muutos parantaa noin 15 000 lukiolaisen taloudellisia edellytyksiä opiskeluun. Määrärahalisäys on tältä osin 1,5 milj. euroa.

Kulttuurin rahoitusjärjestelmää uudistetaan toteuttamalla museoiden valtionosuusjärjestelmän uudistus ja parantamalla esittävän taiteen ns. vapaiden ryhmien toimintaedellytyksiä. Uudistukset pohjautuvat asiaa valmistelleen työryhmän ehdotuksiin ja niistä saatuihin lausuntoihin. Uudistuksen toimeenpanoon osoitetaan lisärahaa 7 miljoonaa euroa vuosittain vuodesta 2020 lukien.

Virastojen toimintaedellytyksiä parannetaan monin tavoin. Museovirastolle osoitetaan vuosittain 0,5 milj. euroa kustannuksiin, jotka aiheutuvat kokoelmien keskittämisestä ja siirrosta vanhasta keskusvarastosta Vantaan kokoelmakeskukseen. Helsingin Musiikkitalon urkuhankintaa varten osoitetaan 0,5 miljoonaa euroa purkamalla Veikkaus Oy:n jakamattomien voittovarojen rahastoa. Suomenlinnan rakennus- ja kulttuurihistoriallisesti merkittäviä asuinrakennuksia peruskorjataan. Korjaukseen osoitetaan lisämäärärahaa 1 milj. euroa.

Näkövammaisten kirjastolle myönnetään kehyskaudelle yhteensä 0,53 milj. euron lisämääräraha ikäihmisten erityistarpeisiin vastaavan verkkopalvelumuodon uudistamista varten ja 0,4 milj. euroa CD-jakeluun tarvittavien polttorobottien hankintaan. Kansalliselle audiovisuaaliselle instituutille myönnetään kehyskaudella 1,33 milj. euroa digitaalisten asiakaspalveluiden kehittämiseen. Määrärahalla vahvistetaan myös viraston toimintaedellytyksiä.

Saamelaismuseo Siidan tiloja laajennetaan ja peruskorjataan museon kokoelmien lisääntymisen ja museon suuren suosion johdosta. Hallitus varasi kehysriihessä määrärahat remontista aiheutuviin kohonneisiin vuokrakustannuksiin siten, että pysyvä määrärahalisäys on vuositasolla 984 000 euroa vuodesta 2022 lähtien. Saamelaisten kulttuuri- ja kielipesätoiminnan laajentamiseen saamen kielen elvyttämiseksi osoitetaan vuosittainen 0,15 milj. euron lisäpanostus.

Edellisissä julkisen talouden suunnitelmissa päätetyt valtion talouden sopeuttaminen, kilpailukykysopimuksen huomioon ottaminen ja indeksitarkistusten väliaikainen jäädyttäminen vaikuttavat edelleen kehyskauden määrärahatasoon vuoden 2019 osalta. Toisaalta erityisesti korkeakoulusektorilla on aiemmin päätettyjä määräaikaisia lisäpanostuksia mm. opettajankoulutuksen kehittämisohjelman toteuttamiseen ja korkeakouluopetuksen kehittämisen, digitaalisten oppimisympäristöjen vahvistamisen ja ympärivuotisen opiskelun edellytysten parantamisen toimenpiteisiin.